

Kungl. Utrikesdepartementet.

Avd:

Grupp:

Mål: 53

V. Sängblom

(RM-grupp)

7.4.12/1 (röd lapp)

KUNGL.
SVENSKA BESKÖRNINGEN

Wien den 16 maj 1951.

Stråket, Kontrollst.

502

Hbr. Dahlman-Bellfrage,
den 22.5.51.

*Meddelat till
Hr. Dahlman-Bellfrage
14/5*

Broder,

För säkerhets skull vill jag underrätta Dig om
följande.

Vid ett sammanträffande för några dagar sedan med
en äldre svensk dam, som jag sedan länge personligen kän-
ner som en synnerligen vederhäftig och pålitlig person,
erfor jag följande. Vederbörande, som turistar i Öster-
rike, hade av rent personligt intresse besökt ett av
norrmännen skänkt flyktinghem vid Ossiachersee i
~~Kärnten~~. Detta flyktinghem, som för övrigt heter Nor-
wegen-Haus, härbärgerar ett antal flyktingar österifrån.
Föreståndarinnan för hemmet, som är ungerska och med vil-
ken min "sageskyvna" hade ett längre samtal, nämnde
då hon fick veta, att hennes gäst var svenska helt en
passant, att hon vore syssling till den man som i Budapest
varit Wallenbergs chaufför, men visade sedan, att hon
inte vidare ville gå in på ämnet.

När jag nu var i Budapest över pingsten hittade
jag i den där befintliga dossiern i ämnet även en remiss
43 U 10.4.46. Enligt denna skulle det sista man sett av

Byråchefen S. Å s t r ö m,
Kungl. Utrikesdepartementet,
S t o c k h o l m.

Varit när han den 17 januari 1945 med sin chaufför
vid ratten lämnade Budapest åtföljd av tre ryttare på
me. Jag kunde bland papperen ej se om man känner till
chaufförens vidare öde och eventuellt kunnat höra honom.
Om så ej är fallet, kanske vi från Stockholm skulle
kunna bli underrättade om hans namn för att dels se
om det möjligen är samma som föreståndarinnans (vars
namn vi nu söker ta reda på), dels om det anses lämp-
ligt, eventuellt, ta direkt kontakt med föreståndarin-
nan.

Beträffande de i Dahlmans handbrev till Belfrage
av den 27 april uttryckta önskan vill jag endast nämna,
att vi ej kunnat klara upp den på egen hand, men att vi hop-
pas inom den närmaste veckan kunna inhämta några upplys-
ningar.

(Rindler-
berg)

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

STOCKHOLM		10
Stockholm den 22 maj 1951.		
Sändt förtroende		1 bil
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MAL.
P. n.		

Broder,

Närslutet finner Du en med anledning av Knut Hammar-
skjölds handbrev den 16 dennes till Åström upprättad pro-
memoria, innehållande dels vissa uppgifter om Raoul Wallen-
bergs chaufför, Wilhelm Langfelder, dels ett antal frågor,
som vi skulle önska få besvarade för att bättre kunna be-
döma olika uppgifter, som lämnats rörande Raoul Wallenberg
efter försvinnandet den 17 januari 1945. Då Langfelder, en-
ligt vad vi ha oss bekant, aldrig avhörts efter detta da-
tum och då han och Wallenberg försvunno samtidigt, säger
det sig självt, att alla uppgifter om Langfelder i detta
sammanhang kunna ge ledtrådar för fastställandet även av
Wallenbergs öde. Det vore därför tacknamligt, om Du på
lämpligt sätt och under iakttagande av all diskretion med
hänsyn till alla inblandade parter, ville låta Knut Hammar-
skjöld eller någon annan person taga kontakt med förestånd-
rinnan. Dessförinnan borde man väl, som Hammar-skjöld näm-
ner i sitt brev, fastställa vad hon heter, men även om hon
skulle bära något annat namn än Langfelder, synes kontak-
ten böra etableras, om vi nu icke vid iver namnforskning
av någon anledning skulle komma till motsatt resultat.

u/ Sven Dahlgren

Envoyén B e l f r a g e ,
W i e n .

med frågor avsedda att ställas till Raoul Wallenbergs chaufför ingenjören Wilhelm Langfelders sysling, vilken skall vara föreståndarinna för något barnhem i Österrike.

- 1) En kortare biografi över Langfelder, hans ålder, hans utseende (beskrivning så noggrant som möjligt), hans födelseort, uppehållsort intill krigsutbrottet, vilka skolor han genomgått, examina, språkkunskaper.
- 2) När kom han i förbindelse med Wallenberg?
- 3) Var syslingens förbindelse med honom under tiden närmast före den 17/1 1945?
- 4) Talade han i så fall om att han och Wallenberg skulle försöka taga sig över till den av ryssarna besatta delen av staden, eller vidare österut?
- 5) Var bodde syslingen under den aktuella tiden?
- 6) När erfor syslingen att brodern försvunnit?
- 7) På vad sätt erfor hon detta?
- 8) Har syslingen gemensamma bekanta, som träffat Langfelder senare än syslingen i så fall - har hon haft ingående samtal med dessa? Namn och adressen, om möjligt på dessa bekanta.
- 9) Vilken är den mest kända platsen (staden eller orten), dit syslingen har varit? Om möjligt med en ungefärlig tidsangivelse.
- 10) Om upplysningar erhållits om att syslingen varit sedd öster om Pest eller förevinnandet, så bed henne angiva noggrant på vad sätt dessa upplysningar erhållits. Har i så fall någon av upplysningsgivarna sett syslingen och har syslingen själv talat med upplysningsgivaren (om ja)? Namn och adress om möjligt på denne sagesman (dessa sagesmän).
- 11) Om någon upplysningsgivare alltjämt bor kvar i Ungern, har syslingen någon kommunikeringsmöjlighet med upplysningsgivaren?
- 12) Om till äventyrs brev anlänt från L., kan fotokopia erhållas?
- 13) Om annat skriftligt dokument med upplysning om L:s uppehållsort efter förevinnandet den 17 (?) januari 1945 föreligger, bör fotokopia utverkas.

Till vederbörande, som skall tala med säljaren, lämnas här en orientering om vad som här är känt om Wilhelm Langfelder.

1) Enligt föreliggande uppgifter skall Raoul Wallenberg tillsammans med Wilhelm Langfelder ha avrest med bil från Pest den 17/1 1945 med avsikt att fara till Debrecen. I sällskap med Wallenberg, troligen i ryskt militärfordon, skola tre ryska militärer ha färdats som något/skyddsvakt. De senaste uppgifterna ge vid handen, att Wallenbergs bil kommit till trakten av Godollo nordöst om Pest, där den råkade ut för någon skada, varför det kan vara möjligt, att farden fortsatts i det ryska militärfordonet.

2) Redaktör af Sandberg har berättat, att han i Butyrkafängelset i Moskva delat cell med en tysk vid namn Hilla, som sagt, att han i Ljubljanka eller Lefortafängelset i Moskva sammanträffat med såväl Raoul Wallenberg som Wilhelm Langfelder. Tidsangivelsen är något oklar men det torde röra sig om sommaren 1945.

Dessa uppgifter äro endast för kontaktmännens information och få icke delgivas Langfelders sysling.

Stockholm den 21 maj 1951.

(Otto Danielsson)

KUNGL.

SKATTEBESKICKNINGEN

Yrk. 14/6

1951

NM

Broder,

5.2
17/6

Härmed får jag överlämna en med anledning av
den 22 maj tillkomna maj daterade handbrev uppräntad pro-
memoria.

af K. A. Belfrage

Rekeshrådet S. Dahlman
Stockholm.

P.M.

rorande samtal den 11 juni med Fru Steiner, "Hanna" född i
därdomshuset i Norge, hans i Steinsdorf vid Ossinchensee.

1/ Fru Steiner född 1912, flicknamn Dör, yrke skrädderska. Gift första gången med en naturläkare från vilken hon har sig skiljas. Hennes andra man är försvunnen, troligen krigsfång i Ryssland. Hon flydde 1943 från Ungern och har sedan dess ena sporadiska besöken från sin familj. Har genom skräddarska med en österrikare förvärvat österrikiskt medborgarskap samt namnet Steiner. Hon uppger själv att hon under tidigare år av 1942 ska ha varit medlem i NSDAP, arbetat till partiet.

2/ Omständigheter uppger fru Steiner följande:

Hon född i Budapest 1912, troligen omkring den 15:e eller 16:e. Karakteristik: full, rödhårig, liten, mycket intelligent, behärskade tyska, engelska och italienska samt troligen även italienska.

Besökte en religiös läroanstalt, "Pia" i Wien därefter tekniska högskolan i Ofen, Budapest.

Hon var under kriget länge i ett ungerskt arbetsfält med vilket hennes utbildning förflyttades till Budapest. Av denna anledning kunde hon knappast ha kommit i kontakt med nazisterna.

Fru S. bodde vintern 44-45 - den tid hon ej hölls fängslad av Gestapo - i andra våningen Szilagyi Enghuset i...

751

Enligt denna enkät vill man också ha en mer aktiv roll i den egna
hushållsplaneringen som exempelvis att själva köpa in
mat till de olika leden i familjen. Under denna tid och även dess
efteråt var familjen på grund av sin situation tvungna
att leva på liten nödskost och mestadels var det olagligt
att besöka barnen. Endast mycket sällan utfördes.

6/ Fyll i uppgav följande kontakter i Budapest:

b/ Hennes húsfrestandarinna Selma; sama adress.

d/Professor Slodiós, Carl, tidigare professor i in-
l rätt vid Budapest universitet.

e/ Ledowski, Geza /f.d. textillfabrikant, vars hustru
var kusin med L:s moder/.

f/ Ledowski, Trude /gift med dr. Kaldor Johan/. Bi-
dskaffaren Pikler, Budapest V, Deák utca 23.

Fru Steiners väninnor:

1/ Endrényi, Mária -/enligt uppgift, mycket pålitlig/.

Malinovsky fasor 35, 13

Förslag till åtgärder:

- 1/ Bland äldre svenska jurister med internationell anknytning /Ekeberg, Hammarskjöld, Sandström etc./ undersöka om någon känner professor Slodis. Genom överlämnande av livsmedelspaket eller facklitteratur från sådan svensk jurist skall sig anlednings besöka S. Harris anmoda S. förmedla möte med Walli /där eller offentlig plats/. Walli måste då åtminstone antydningsvis känna till vad frågan rör så att ytterligare möten med honom ej bli nödvändiga. W. kan förmedla möten med direkta familjemedlemmar.
- 2/ Undersöka om handskaffaren Pickler är förstatligad och om det går att få kontakt med Ledowski /Kaldor/, Trude.
- 3/ Direkt uppöka Langfelder, Gitta. Detta kan ju (Pingers) ske på uppdrag av Wallenbergs familj och med anledning av att Langfelder och Wallenberg senast synliga tillsammans.
- 4/ Söka kontakta den som särskilt pålitlig karakteriserade Endrényi, Magda.
- 5/ Gå direkt på den tjänsteman, som övertagit fru S:s värdskap och på vilken man torde ha viss hållhake med anledning av att han tidigare låtit sig påstås. Hans namn torde man kunna taga reda på genom fru S.

Wien den 13 juni 1951.

1946.51.

CHIFFER. BUD.

Sjöborgsutredningen

Beskrivningen i Budapest:

För Allard från Dahlmans

I Österrike vistas såsom "Heimleiterin" vid ett älderdoms hem en numera österrikiska fru Steiner född ungerska 1912 av judisk börd flicknamn Dör som tidigare av ideella skäl varit ansluten till kommunistpartiet men 1948 flydde från Ungern med hjälp av högra kommunisttjänstemän som skaffade erforderliga papper. Steiner uppger sig vara syster till Benedek chaufför Langfelder och har uppgett följande kontakter i Budapest som kunna tänkas lämna upplysningar om Langfelder:

A/ Fröken Langfelder, Gitta /L:s faster som sedan L:s moder avlidit mer eller mindre trätt i hennes ställe./ Andrassy /nu Szialin/ Ut 36 ; /Huset 36-38 är ett dubbelhus med två ingångar varav 36 är den vänstra; fröken L:s dörr två trappor upp rakt fram med grönt glas/.

B/ Hennes husföreståndarinna Selma; samma adress.

C/ L:s bästa vän Wáli /magyarisering av det tyska Wohl/ Ferenc; jurist och assistent till professor Slodičs.

D/ Professor Slodičs, Carl, tidigare professor i internationell rätt vid Budapest universitet, Budapest 11, Brmelleki ut 13.

E/ Ladowski, Geza /f.d. textilfabrikant, vars hustru var kusin med L:s moder/.

V.g. vänd!

1946.51. 6. 1946.51. 6. 1946.51. 6.

Ledowska, Trude /gift med dr. Kaldor Johan/ biträde

Walleren, Erik r., Budapest 44 Teak utca 23.

Ledowski, Susanne, Csalogany ut 43

Engelers väninnor:

1. Miskolczy, Clara, Hermann Otto utca 12, I.

2. Endrényo, Magda /enligt uppgift mycket pålitlig/, Ma-

tyr fasar 35, II.

Följande åtgärder kunna tänkas:

1. Livsmedelspaket eller tacklitteratur som uppgives komma från svensk kollega kunde överlämnas till Slodics som kunde förmedla i park med Wali som då åtminstone antydningssvis måste till vad frågan rör.

2. Undersöka om handkaffären Pikler är förstatligad och om det är i kontakt med Ledowski/Kaldor/, Trude.

3. Direkt uppsöka Langfelder, Gitta. Detta kan ju ske med anledning av att Langfelder och Wallenberg senast synliga tillsammans.

4. Söka kontakta den som särskilt pålitlig karakteriserade Endrényo, Magda.

Öppnar om att upplysningar om Langfelder av betydelse bl.a. för bedömande olika teorier om bilbyten etc. samt för erhållande eventuella ledtrådar beträffande Bendels uppehållsorter.

Cabinet

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

969
6.7.51
Budapest den 30 juni 1951.

1. bil.

Strikt förtroligt.

Engfeldt/Rtz

Sthlm. den 6.7.51.

Överl. int. bil. t. Komm. Danielsson, f. k.
E. n. (hemligtst.)

S. Engfeldt

tjfr. Byråchef

Shoder,

Härmed ber jag få översända en av Waldenström av-
fattad promemoria rörande vissa efterforskningsåtgärder,
som enligt lämnade direktiv vidtagits av beskickningen.
Såsom härav framgår har kontakt uppnåtts med samtliga
ifrågavarande personer med undantag av de uppgivna med-
lemmarna av familjen Ledowski samt professor Slodics och
dennes assistent Vali. Anledningen till att vi ej ännu
tagit kontakt med de två sistnämnda, är att Slodics uppges
stå den nuvarande regimen nära, varför vi ansett oss böra
iakttaga stor försiktighet och avvakta ett lämpligt till-
fälle att approachera vederbörande.

Jag vill tillägga, att därefter departementet anser på-
kallat söka kontakt med Litke, av allt att döma identisk
med Litke, vilken, såsom framgår av promemorian illegalt
lämnat Ungern troligen redan för några år sedan med okänd
destination, det måhända vore lämpligast att i första hand
genom beskickningen i Wien träda i förbindelse med där
förekommande ungerska flyktingsorganisationer, vilka even-
tuellt kunna lämna upplysningar om var han kan anträffas
eller i varje fall underlätta vidare efterforskningar.

Då det för uppdragets genomförande varit önskvärt
att i ett par fall ställa i utsikt livsmedelspaket, vore
jag tacksam, därest två dylika paket tillställas beskick-
ningen för vidare distribution med nästa tungkurir.

Den h. l. g. m.

Hug. Vainio

Översända till
R. Engfeldt
1951/7/11

Utrikesrådet D. a. h. l. m. a. n.,
Utrikesdepartementat.

vand.

P.S. De varken kungärdens ägare eller fästet kunnat
lämna några uppgifter om dennes försvinnande, är det
givetvis högst osannolikt att de avlägsna släktingarna
Ledowski kunna tänkas lämna några som helst upplysningar
därom; varför ytterligare efterforskningsåtgärder i syfte
att anträffa någon eller några av familjen Ledowski ej
komma att vidtagas.

1. Gitta Langfelder samtal den 27 juni 1951.

Förevändning: Livsmedelspaket från Sverige

Gitta Langfelder uppgav, att några dagar innan Langfelder försvann, hade denne besökt henne. Hon hade frågat honom, var han bodde och på fått svaret, att han och W. bodde på olika platser varje natt. Hon hade även frågat honom, om han behövde pengar, men han hade svarat henne, att W. hade stora summor med sig så några pengar behövde han ej. Han hade däremot varit villig att ge henne pengar, vilket erbjudande hon dock avslagit. Langfelder hade uppgivit, att han och W. skulle bilda till Debrecen, där W. skulle intervensera hos ryssarna. Sedan dess hade hon ej hört något från Langfelder.

Vid förfrågan om Gitta L. kände till familjen Ledowski, uppgav hon, att hon ej kände till densamma närmare och att denna familj ej var släkt med Langfelder. Fru Steiner eller hennes väninnor kände hon ej till.

Vid förfrågan om hon kände till Franz Vali, uppgav hon, att denne var kusin (2:a graden) med Langfelder och bodde Kis Jozsef utca 52, Budapest. Valis moder, Frau Dr. Wohl, bodde Váciutca 84, Budapest. Vali skulle enligt Gitta L. ej ha varit Langfelders bästa vän, den förstnämnde var betydligt äldre. Det framgick vidare, att Gitta L. ej stod i kontakt med Vali.

Hon uppgav slutligen att Langfelders syster Stefani, gift med Dr. Simon, vilken hon bad mig besöka, vore bosatt under adress Aranybez ut 3.IV.2, Budapest.

2. Stefani Simon, född Langfelder (syster med L.) samtal 27.6.51.
Förevändning: Livsmedelspaket

Fru Simon uppgav, att det sista hon hört om brodern var, att denne och W. skulle åka till Debrecen. Förutom dessa två skulle även två ryska officerare varit med i bilen.

Några meddelanden efter försvinnandet hade hon ej erhållit. Fru Simon bekräftade, att hon var kusin med Vali, vilken till yrket skulle vara advokat. Det verkade ej som om hon stod i närmare kontakt med Vali. Under samtals gång verkade fru Simon mycket nervös, vilket dock mest torde bero på de härförande deportationerna.

3. Clara Miskolcay, Hermann Otto ut 12, samtal den 28 juni 1951.
Förevändning: Vänner till fru Steiner.

Vid förfrågan om hon kände till Langfelder, fick jag svaret, att hon aldrig hade hört talas om honom. Clara f. verkade på ett sätt berörd av besöret och mycket nervös.

4. Magda Endrenyi, Malinovsky Pasor 35, samtal den 29 juni 1951.
Förevändning: Vänner till fru Steiner

Vid förfrågan om hon kände till Langfelder, fick jag svaret, att hon aldrig hört talas om honom.

5. Susanne Ledowski, Csalogany ut 43

I Huset Csalogany ut 43 var en statlig lärarutbildningsanstalt, varför man där ej kunde få tag på henne.

6. Trude Ledowski, biträde i handskaffären Pikler Deak Utca 23

Handskaffären Pikler hade upphört att existera. Inga upplysningar ha kunnat erhållas.

7. Litpe

Vid samtal med sekreteraren i finansministeriet Lajos Baltazar den 28 innevarande månad frångick följande: Baltazar, som sedan 1939 varit anställd i finansministeriet kände ej till någon person vid namn Litpe, vilken skulle varit anställd i finansministeriet för en del år sedan. Det hade däremot funnits en viss Litke, vilken hade varit sekreterare till finansministern. Baltazar uppgav vidare, att Litke lämnat landet för några år sedan. Vart visste han dock ej.

Budapest den 30 juni 1951.

Arne Waldenström
Arne Waldenström

Kanslist

AVD.	GR.	MAL.
P.	2	h

P.M. rem. 14:7,51.
t. Danielsson.

Telegram i blankettchiffer från
Budapest

Avsänt den 9/7 1951 kl. 2150

Ankom den 10/7 1951 kl. 0800

Utskrivet i 3 exemplar.

Detta är originalet.

84.

För Dahlman personligen.

Edert chiffer 58 och mitt handbrev

den 30 juni.

Waldenström har uppsökts av Marianne Der, enligt egen uppgift syster till fru Steiner, som sade sig erfarit av Magda Endrenyi, att Waldenström efterforskat Langfelder och anledningen till besöket att hon trodde, att Waldenström kände fru Steiner och var rädd, att Magda, som talade dålig tyska, ej gjort sig förstådd. Der sade sig endast veta, att Langfelder försvunnit under biltur till Debrecen med Wallenberg. Det visade sig under samtalet, att Der var aktiv kommunist.

Då trots alla försiktighetsmått vår efterforskning av Langfelder känd av kommunister och säkerligen till följd härav även av polisen, synes det beskickningen tillrådligt, i syfte att ej ytterligare kompromettera enquäten, att avstå från kontaktagande av de två återstående personerna, Edert chiffer 58, Slodics och Vali, vilka även uppges ha nära anknytning till regimen och rimligtvis ej kunna tänkas besitta andra och bättre informationer än fru Steiners övriga referenser.

Tamm.

/Rtz
KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET
ang. Sjöborgs-utredningen

Röd lapp
Sthlm. den 14 juli 1951.
Överl. till Komm. Danielsson,
Sthlm., f.k. (hemligstpl.)
E.u.

C. Carbonnier

P.M.

tjfr. Avdelningschef

Från Legationsrådet Tamm, Budapest, har den 10 juli 1951 ingått följande meddelande.

Waldenström hade uppsökts av Marianne Der, enligt egen uppgift syster till fru Steiner, som sagt sig ha erfarit av Magda Endrenyi, att Waldenström efterforskat Langfelder. Anledningen till besöket hade varit, att hon trott att Waldenström kände fru Steiner och varit rädd, att Magda, som talade dålig tyska, ej gjort sig förstådd. Der hade endast sagt sig veta, att Langfelder försvunnit under en biltur till Debrecen med Wallenberg. Det hade under samtalet visat sig, att Der var aktiv kommunist.

Då trots alla försiktighetsmått beskickningens i Budapest efterforskning av Langfelder vore känd av kommunister och säkerligen till följd härav även av polisen, syntes det beskickningen tillrådligt, i syfte att ej ytterligare kompromettera enqueten, att avstå från kontakttagande av de två återstående personerna, Slodics och Vali, vilka även uppgivits ha nära anknytning till regimen och rimligtvis ej kunde tänkas besitta andra och bättre informationer än fru Steiners övriga referenser.

Stockholm den 14 juli 1951.

Utdrag ur handbrev från sekreteraren
K.Hammarskjöld till utrikesrådet Dahlman,
dagtecknat Wien den 25 juli 1954.

I Budapests P.M. om undersökningarna beträffande
Langfelder uppgives flera gånger att de tillfrågade per-
sonerna ej känna till fru Steiner. Jag vill ej underlåta
att nämna att detta har sin förklaring i att hon förvärvat
sitt nuvarande namn och medborgarskap genom äktenskap med
en österrikisk medborgare.

Strängt förtrolig.

P.M.

Över samtal med Gustav Vogt den 21 september 1955.

Gustav Vogt, ingenjör, Wien VII, Auerspergstrasse 17/6. Vogt var före fångenskapen anställd i österrikiska tobaksmonopolet och han har där återfått sin plats. Jag erhöll Vogts adress genom statspolisen.

Vogt erbjöds att gå i rysk spionagetjänst 1945 genom en österrikare, som var rysk agent. Vogt stod tydligen i någon beroendeställning till denne österrikare och vågade icke vägra arbeta för ryssarna, ehuru han saboterade de uppdrag han fick. Ryska vederbörande kom snart underfund härmed och han arresterades den 21 april 1945. Vogt förvarades först i provisorisk arrest på två olika ställen i Wien och fördes därefter till fängelset i Poysdorf, där han vistades till den 13 maj 1945. Efter en transport på åtta dagar genom Tjeckoslovakien kom han till fängelset Selçani nära Prag, varefter han genom Ungern fördes till Lemberg. I Lemberg fördes Vogt, som led av allehanda sjukdomar till ett fängelsesjukhus, där han vistades från den 17 augusti 1945 till den 20 januari 1946. Från Lemberg fördes Vogt via Charkov och Gorkij till Wladimir, där han inträffade den 20 mars 1946 och vistades till den 12 februari 1955.

I Lemberg dömdes Vogt administrativt till 10 års fängelse för spionage.

Vid diskussion om i vilka celler Vogt suttit meddelade denne, att numreringen på cellerna i Wladimir ändrades juni-juli 1948 och på så sätt, att cellnumren ökades med ett d.v.s. att cell nr 46 blev nr 47, nr 47 blev nr 48 etc. (härnadan anges numret på cellen med det riktiga numret och "nya" numret står inom parentes).

Först sattes Vogt in i cell nr 71 (72) på nordsidan i corpus 3 med utsikt mot en begravningsplats. I cell nr 71 (72) vistades Vogt från den 25 mars 1946 till den 4 februari 1947,

varefter han fördes till cell nr 24 (25) på sydsidan (med utsikt mot promenadplatsen), där han vistades till den 28 mars 1947. Därefter fördes han till sjukcellen nr 46, corpus 2, där han vistades till den 12 maj 1947. Härefter återfördes Vogt till corpus 3, cell nr 2 (3), där han satt till juni 1948, då han fördes till cell nr 22 (23) i första våningen. Där vistades han till den 29 november 1948, då han fördes till cell nr 54, som vid detta tillfälle begagnades som sjukcell. Den 8 januari 1949 flyttades Vogt till cell nr 8, där han förblev till den 1 januari 1949, då han flyttades till cell nr 7, vilken vid detta tillfälle var sjukcell. Vid denna tidpunkt fick Vogt ett nervsammanbrott och satt därefter i en ensamcell, nr 48, från den 16 juli till den 12 oktober, varefter han återfördes till cell nr 7, där han kvarblev till den 2 december, då han insjuknade i lunginflammation och fördes till cell nr 6, varifrån han den 20 januari 1950 flyttades till cell nr 26. I mars 1950 flyttades Vogt åter till cell nr 7, där han kvarblev till den 12 april 1950, då han flyttades till cell nr 53 i corpus 1, där han kvarblev till den 12 september 1950. Under vistelsen i corpus 1 renoverades corpus 3 och Vogt återfördes dit den 2 december 1953 och insattes i cell nr 23. I mars 1954 flyttades Vogt till cell nr 44, där han satt till hemtransporten. Samtliga celler utom nr 71 (72), som Vogt har ovan nämnt, vette mot sydsidan.

Tillfrågad om han i Wladimir hade hört talas om eller sammanträffat med skandinaver, svarade Vogt, att han endast i andra hand hört talas om, att en svensk diplomat från Budapest befunnit sig i rysk fångenskap. Vogt hade hört det av det tyska legationsrådet och chefen för pressavdelningen vid tyska ambassaden i Moskva under åren 1940-41 Gotthold Starke. Vogt hade suttit tillsammans med Starke i cell nr 44 och kunde om honom berätta följande.

Starke arresterades den 22 juli 1945 i Mühlhausen (Sachsen) och vistades i Moskva fängelserna Lefortovskaja, Butirki och en kort tid i Lubljanka intill 1948, då han fördes till Wladimir. Han hade "endast" dömts till 10 års fängelse. Starke hade i juni 1953 erhållit besked av ryska vederbörande, att han skulle repatrieras i förtid och den 17 juni 1953 fördes Starke med en transport från Wladimir till Tapiau i närheten av Königsberg. Framkommen till Tapiau hejdades emellertid Starke jämte cirka 125 andra medfångar och återfördes av okänd anledning till Wladimir, dit han ankom den 17 februari

1954 och insattes i cell nr 44 i corpus 3. Vogt visste, att Starkes straff skulle vara avtjänat den 22 juli 1955 och Vogt förmodade, att Starke när som helst kommer att inträffa i Tyskland, där hans fru är bosatt (Frau Renate Starke, München, Grosshadern, Aurikelstrasse 23).

Starke hade hört talas om den i Budapest försvunne svenske diplomaten och dennes chaufför av en man vid namn Tomson. Tomsons nationalitet kände Vogt icke till, men han ville minnas, att Starke sagt, att han var ungrare och att Tomson egentligen icke vore hans riktiga namn. Detta kunde Vogt icke erinra sig och han kände heller icke till anledningen till att Tomson hade ett täcknamn. Vogt ville minnas, att Tomson även hade något med svenska Budapestbeskickningen eller Röda Korset i Budapest att göra. Med Tomson hade Starke sam anträffat vid repatrieringsresan i juni 1953 och Tomson hade då förts vidare västerut från Tapiau. Starke visste om Tomson, att denne har ett hotell i Köln mitt emot järnvägsstationen och att han är gift med en engelska. Om den svenske diplomaten hade Starke endast hört av Tomson. Däremot hade Starke själv hört talas om den svenske diplomatens chaufför i Wladimir. Chauffören skulle sålunda ha suttit i en tvåmanscell tillsammans med en ungetysk i corpus 2 i Wladimir "någon gång under 1953 - 54 eller 1954". Den unge tysken, vars namn Vogt icke kunde erinra sig, hade sedermera repatrierats till Tyskland. Vogt ansåg, att Starke säkert skulle erinra sig namnet på den unge tysken.

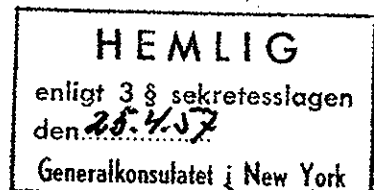
(Jag vill minnas från dossiererna och litteraturen i ärendet, att det figurerat en Tomson, varför jag får tillåta mig föreslå, att handlingarna studeras innan det uppdrages åt Bonn-beskickningen att kontakta Tomson).

Vogt gjorde ett seriöst intryck och som framgår av ovanstående berättelse, har han ett enastående minne för siffror. Vogt ansåg, att Starke för oss skulle vara ett synnerligen värdefullt vittne och han tror, att Starke när som helst skulle kunna dyka upp i Tyskland, då han sannolikt komme att repatrieras före de övriga hemvändande tyska fångarna i Ryssland, då hans strafftid utgått.

Wien den 21 september 1955.

P.S. Vogt har idag självmant underrättat mig om, att han nu erinrat sig, att Tomsons riktiga namn är Grossman.

KUNGL. SVENSKA
GENERALKONSULATET
I NEW YORK

Ärendet Raoul
Wallenberg.

New York den 29 april 1957.

Nr 1

1 bil.

P 2

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

./.

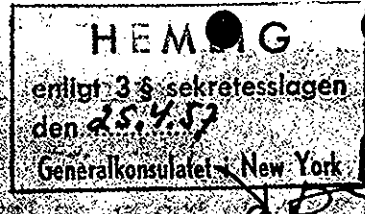
Härmed får jag värdsamt - till Åtlydande av i särskild ordning givna instruktioner - insända en av förste vicekonsul Folke Persson upprättad promemoria över samtal, som Persson haft med Wilfred Gurnish i Bradford nr Haverhill, Massachusetts, den 18 april 1957.

Gurnish uppräknade på begäran namnen på alla de medfångar han mött i fångelse i Vladimir eller vilkas namn han där hört men namnet Raoul Wallenberg syntes vara honom obekant. Icke heller hade han under sin fångelsevistelse någonsin hört talas om en svensk diplomats tillfångatagande av rysk militär eller säkerhetstjänst under striderna i Centraluropa eller kvarhållande i rysk fångenskap under en följd av år för påstått spioneri.

Denna skrivelse jämta följande nämnda promemoria insändes i tre numrerade exemplar.

Enligt uppdrag:

L. De Geer

Uppteckning

med redovisning av förhör och samtal med Wilfred Gurnish, Bradford, Massachusetts.

1. Gurnishs identitet.

Wilfred Gurnish vore född i Amesbury, Massachusetts, den 18 september 1915 av polska föräldrar (immigranter). I föräldrahemmet hade han lärt sig tala flytande polska, vilket han alltjämt behållande väl. Efter att under tio års tid ha varit sjöman på handelsfartyg av varierande nationalitet sökte han 1945 anställning i amerikanska armén som tolk. Efter en tvåårig utbildning som sådan - och med all sannolikhet även i militär underrättelsetjänst - sändes han 1947 till de amerikanska styrkorna i Tyskland, där han först förlades till Magdeburg och senare i närheten av Frankfurt am Main. Efter några veckor sändes han till Wien. Där tillfångatogs han på rysk begäran av Österrikisk polis ("Österrikiska gendarmar") den 3 februari 1948. Han kvarhölls under lång tid i fängsligt förvar av sovjetiska myndigheter i Österrike på skilda orter. Under denna fångenskap hade han underkastats intensiva förhör vid ett otal tillfällen, varvid fysisk tortyr underretundom kommit till användning, varefter alltjämt plågades honom. Efter att ha suttit inspärrad i ett fängelse i Wien under senare delen av 1948, erhöll han en dag plötsligt besked om att han för spioneri för amerikansk och tysk räkning dömts till femton års fängelse (utan rannsaking i egentlig mening). I maj 1949 fördes han under stark eskort (4 fängvaktare med en polishund), slagen i handbojor till Lwow i Polen och efter två veckors uppehåll där till Moskva. Han övernattade i tåget i Moskva och transporterades följande dag vidare till fängelset i Vladimir, dit han anlände i juni 1949. Där kvarhölls han till 16 augusti 1955. Under hela denna fångenskap hade Gurnish icke vid något tillfälle givits möjlighet träda i förbindelse med yttervärlden, och hans öde var okänt för de amerikanska civila och militära myndigheterna. Hans hustru hade t.o.m. betraktat honom som död och hade under hans bortovaro erhållit äktenskapskännad och därefter ingått nytt giftermål. Endast vid ett tillfälle hade han i Vladimir blivit förd till förhör.

SECRET 2
U.S. GOVERNMENT
OFFICE OF THE ATTORNEY GENERAL
WASHINGTON, D.C.

Den 16 augusti 1955 hade han under bevakning åkte till ett uppsamlingsläger väster om Moskva ("Bikow?"), där han fick stanna 12 dagar. Från detta fördes hela gruppen utsläpningar till Moskva och sedan till Ost-Berlin, dit transporten ankom den 5 september 1955.

Cumish, som är en smärt och tämligen raslig man (omkring 175 cm) med smalt ansikte, gröna ögon och brunt hår och vilken i de ryska fångelserna nedgick i vikt från 184 pund till 98, ger intryck av att besitta god iakttagelseförmåga och ett anmärkningsvärt gott minne för detaljer. När han lovordades för dessa egenskaper, framhöll han, att träningen i den militära verksamheten han kom att ägna sig åt (Military Intelligence) bidrog till att skärpa hans uppmärksamhet, och han tillfogade, att han hade hela tiden som riktpunkt att inpränta i sitt minne så många exakta detaljer som möjligt för delgivning med de amerikanska militärmyndigheterna efter sin frigivning. I Vladimir lärde sig Cumish även ryska.

Sedan någon tid tillbaka vore Cumish anställd hos firma Hoyt & Worthen Tanning Corporation, Bradford, nr Haverhill, Massachusetts. (Tel. DRAKE 3-3828.) Han är bosatt under adress i South Charles Street, Bradford, Massachusetts (beläget mitt emot fabriken). Samtalen fördes dels i hans hem (Tel. DRAKE 2-2840) dels i ett hotellrum i Haverhill.

Den närmaste anledningen till frigivningen angav Cumish vara den ometändigheten att amiral Voss, med vilken han länge delat cell, hemkändes till Tyskland och sedan tydligen enligt givet löfte gav den amerikanska representationen i Tyskland underrättelse om Cumishs öde.

2. Fängelset i Vladimir.

På begäran uppgjorde Cumish en planskiss över fängelsebyggnaderna i Vladimir, vilken här bifogas i kopia. Över fängelset gav han därtill /Bil.1, följande beskrivning:

Enligt Cumish vore detta fängelse det centrala fängelset för politiska fångar ("Central Political Prison for spies"), i vilket länge hölls förvarade både ryska och utländska fångar utan åtskillnad. De ryska fångarna blevo emellertid senare - den 19 september 1953 - isolerade från ut-

långingarna. I fängelset fanns på andra våningen i mittbyggnaden (Corpus III) en avdelning för kvinnliga fångar. I övrigt befolkades fängelset helt av manliga fångar från ett stort antal länder. Sådana fanns där vid olika tillfällen en engelsman, en amerikanare, franskman, greker, polacker, arabar, kineser, japaner, ukrainare etc., alla anklagade för spioneri eller motsvarande politiska brott. Vid Ounishs ankomst uppgick fångantalet till omkring ett tusen man men sjönk senare efter repatriering av österrikare och tyskar till omkring 500 (kvinnorna här inräknade). Utöver dessa politiska fångar fanns i en helt skild avdelning av fängelset ett antal vanliga förbrytare, vilka användes till arbete utanför fängelset. Åkerbrukarskapen och motsvarande utrustning förvarades i ett antal skjul intill utsidan av den norra fängelsemuren.

På tre sidor begränsas fängelseområdet av en tegelstensmur men på östra (?) sidan, i vilken ingången till fängelset befinner sig, har muren ersatts med ett träplank. Inhågnaden är 7 fot hög. Tegelstensmuren - 18 tum i tjocklek - liksom ömliga fängelsebyggnader äro uppförda i röd tegelsten klädd med ett tunt lager av cement. Undantaget utgjorde Corpus III (mittbyggnaden), som målats i gul färg. Såsom skissen utvisar, äro de egentliga fängelsebyggnaderna uppdelade i 3 avdelningar eller "Corpus" och varje avdelning skild från angränsande avdelning med galler och låsförsedda grindar under bevakning av vaktpersonal. Hundar användes för vakttjänsten utanför inhågnaden men icke på fängelsegårdarna. Räknet från väster (?) befinner sig först Corpus II innehållande fängelseceller i en byggnad och sjukavdelning i en angränsande byggnad. På området för Corpus II fanns även generator för den elektriska strömmen samt en liten bod, s.k. "Canteen", i vilken ryska fångar - de enda som voro försedda med godtagbara kontanter - kunde göra mindre inköp. Rastgård för fångarna fanns i varje avdelning. Väggarna till desamma mätte 7 1/2 fot i höjd och varje fånge rastades i sitt eget bås. Sjukhusavdelningen i Corpus II var gemensam för hela fängelset och bestod egentligen endast av en förbandstation (först aid station) men omfattade hela den östra (?) tegelstensbyggnaden i tre våningars höjd. I varje sjukhuscell bereddades plats för två personer. En mindre begravningsplats var belägen längs västra (?) sidan av sjuk-

husbyggnaden. Av alla byggnader i Vladimirkungälsat var sjukhusbyggnaden den enda som hade ett schakt i byggnadens längdriktning i mitten, sträckande sig från bottenvåningen till taket med celler belägna på båda sidor. I varje våningsplan befann sig i detta schakt ett stältrådsnit.

Centralbyggnaden i Corpus III var en byggnad i fyra våningar. Cellerna voro placerade längs ytterväggarna med en längsgående korridor i mitten. Vid varje ände av korridoren stod utposterad en vakt. Andra vakter höllo cellerna under ständigt bevakning och tittade in genom en liten öppning i celldörren "every 2nd or 3rd second". I bottenvåningen befunno sig cellerna 1 - 26, i våningen en trappa upp cellerna 27 - 31 jämte administrationslokaler, i våningen 2 trappor upp cellerna 32 - 59 och i översta våningen cellerna 60 - 70. I varje våningsplan befann sig en isoleringscell, som användes vid disciplinstraff, samt en cell i vilken fångarna dagligen tömde de i de enskilda cellerna placerade latrinkärren. En överordnad vaktkonstapel befann sig i en vaktkur vid östra (?) änden av cellraden.

Corpus IV, som befann sig längst öster (?) ut, var en fängelsebyggnad i 4 våningar till inredning lik de övriga fängelsebyggnaderna.

Gumieb hörde aldrig talas om någon avdelning i fängelsat som be-tecknades såsom Corpus I. Möjligen äyftades därmed två längs den södra (?) muren uppförda längor innehållande bostadslägenheter för den vid fängelsat tjänstgörande personalen.

I varje cell vätte celldörren mot gängen. Celldörren var på båda sidor klädd med plåt och i densamma befann sig förutom "fätthålet" en matlucka. Dörren låstes med tre riglar samt ett nyckellås. I ytterväggen till cellen befann sig ett högt upp beläget fönster, genom vilket fångarna voro förbjuda att se ut. Genom att klättra upp på ett i cellens mitt be-fintligt bord kunde fångarna allt emellanåt bereda sig tillfälle kasta en blick ut över fängelsegården och mot den därå belägna rastgården. Därvid hade fångarna tillfälle att se medfångar från andra celler under dessas gång mellan rastgården och fängelsebyggnaden. Under de stunder någon fånge passade på att se ut genom fängelsefönstret, låtsades alltid en av cellkamraterna putsa det glasfönster som befann sig i fängelsedörrens lilla runda öppning. Varje cell mätte 7 x 9 meter. Ytterväggen var 2 fot tjock, mellanväggen 18 tum och taket i varje cell välvt vilande på tvärgående bjälkar. Varje cell var in-vändigt målad i grå färg. Varje cell rydde upp till 12 personer, ehuru ofta endast 3 - 5 fångar under längre tid befunno sig i en cell. En skiss över en cell med plats för 12 fångar närslutes. Avståndet mellan sängarna i en sådan

cell respektive mellan det i cellens längdriktning placerade bordet och närliggande sängar övertogs icke 3 tum. Längs ytterväggen löpte genom alla celler ett metallrör ("steam pipe") och under fönstret befann sig i samtliga celler en radiobugtalare. På den ena långväggen i närheten av den inre kortväggen fanns i varje cell "a cupboard" eller litet skåp för förvaring av muggar och matbestick.

En genomgående princip beträffande fångarnas förvaring var den att de vanligen mycket ofta fingo byta celler och cellkamrater. Enligt fångarnas egna förmodanden voro skälen härtill två: dels ville man undvika att fångarna i en cell alltför nog lärde känna varandra, dels gävos fängelsemyndigheterna därmed tillfyllen att på ett icke uppskrämsamt sätt placera in sina kuschapare bland de "riktiga" fångarna.

Gamla tidningar tillhandahöllös i cellerna, den enda tillåtna sysselsättningen i övrigt bestod i schackspel. - Alla fångar voro klädda i randiga kläder, skägg och hår kortklipptes var fjortonde dag. Denna enformighet i klädsel och utseende försvårade för fångarna att identifiera varandra redan på ett tämligen kort avstånd.

3. Kommunikationer mellan fångarna.

De långa cellernas ytterväggar löpande ledningarna kunde fångarna begagna som "telefonledningar". De metallmuggar, som fångarna tillåts behålla mellan måltiderna, kommo härvidlag till användning. Den som ville sända ett meddelande denna väg, placerade muggens botten hårt mot röret och talade in i muggen. Mottagaren höll muggen upp- och nedvänd, liksom hårt tryckt mot samma rör och kunde då tydligt uppfatta den talandes röst. Anrop till de skilda cellerna skedde genom knackningar (t.ex. röret 4 och sedan 3 knackningar för anrop av cell 43). Dessa samtal kunde självfallet avlyssnas i alla celler förbundna genom samma rörsystem men meddelandena voro icke alltid tillgängliga för dem alla beroende på överenskomna koder eller på att det språk samtalen fördes på icke var förståeligt för mer än vissa av fångarna.

Självfallet tillämpades även systemet med knackning i väggarna med rysk eller tysk kod eller med morse-signalor eller med det s.k. idiotsystemet. Man undvek emellertid om möjligt kommunikering medelst knackningar, vilket delvis hade sin grund i fara för upptäckt dels i det förhållandet att andra medel stodo till buds i detta fängelse. Så-

lunda vore fångarna tillåtna att alltid ha tillgänglig i cellen såväl bläckpenna som bläck. Det senare, som tillhandahölls i minimala kvantiteter åt gången, utdrygades med vatten. Som fångarna fingo låsa tidningar, hade de möjlighet ur dessa riva ut små papperslappar, på vilka meddelanden notetcknades. Dessa lappar rullades in i små brödkulor, som fångarna kastade till varandra under den dagliga entimmesvistelsen i rastgårdarna. Det var icke tillåtligt att kasta en brödkula till annan än grannen i angränsande bås och alltså aldrig över till en cell å andra sidan den väl bevakade mittgången i rastgården.

Fångarna röstade även ord och tocken på väggar i celler och rastgårdar och i synnerhet lämpade sig här för den cell, där Intrinkärlan tömdes av fångarna själva.

Tillfälle till samtal gavs nästan aldrig i badet, dit fångarna fördes en gång i veckan. Dels träffade de vanligtvis där blott de egna cellkamraterna, dels distadoms av ångpannor och duschar (den enda tillgängliga badformen) sådant buller att man icke under de fem å sex minuter badet fick pågå kunde uppfatta ord från andra badande.

4. Cumishs egen fångelsevistelse.

Cumish förvarades under den allra största delen av sin tid i Vladimir i Corpus III. Till Corpus II överfördes han under en kortare tid, då reparationsarbeten pågingo i Corpus III, samt vid två tillfällen för vård i sjukavdelningen (ens gången i februari 1952 under 10 dagar för blindtarmsoperation, andra gången för behandling av sina under tortyren krossade stortånaglar).

Cumish angav vistelse i följande celler i nedan nämnd ordning:

- Nr 42 Första tiden i Vladimir förvarades Cumish ensam i denna cell.
- 43 I juni 1949 överfördes Cumish hit, vari befunno sig tysken Martinez, Pöregen, amiral von Brodow, amiral Guse, lottlindaren Higuno, tyske sergeanten Meyers, ryske arkitekten Alexandroff från Moskva, Rensinghoff, general Ziegol, tysken Kurt Landwehr von Progenau.
- 1952 44 Cumish och Martinez.
- 45 Här satt Cumish tillsammans med tysken Hinkeldey.
- 19

1952 7 Här stannade Cumish 2 dagar. Övriga cellkamrater voro:
en svensk prästman "troligen katolik", vars namn Cumish inte
kunde erinra sig, japanen Sato, Hansinghoff, Mayer, Pöragon,
Eisner, tysken Martinez, professor Glauberg, minister Clodius
samt Fuschkarjov och Kurt Landwehr (von Pragau).

25

11

1.6.54

1 Till att börja med ensam i denna förmiddag. Senare in-
fördes hit amiral Voss jämte tysken Pöragon från Frankfurter
Zeitung (av Cumish uttalat "Fedschill"). Efter någon tid ut-
skades skaran med japanen Sato, som led av tuberkulos, vidare
österrikaren Fredrik Dengg (polisman från Wien men hemmahörande
i Hofbräu, Innsbruck). Dengg hade tidigare suttit i samma
cell som österrikaren Hahn (tbc-sjuk) fick flytta in i. Sato
togs ut och fördes till sjukavdelningen. Den 23 december 1954
höstades Voss. Såväl Cumish som Voss betraktade Pöragon som
hemlig rapportör åt fängelsepersonalen och till deras ömsesi-
diga beklagande hindrade detta dem från att i någon större ut-
sträckning utbyta informationer.

67

66

55

2

7 Cellkamrater Voss och "Langfelder".

44

45 Tillsammans med Willy Bergemann.

43

6

47 Cumish tillbragte tiden i denna cell tillsammans med en
österrikisk jude Otto Moutner från Gregor Mendelstrasse i
Wien, vilken under 1943 hade arbetat för amerikanska Röda
Korset i Wien. - I cell 47 satt Cumish ett slag tillsammans
med Keitel Jr.

1

49

53

54 Med generalmajor Karto, japan.

Om ovan omnämnda personer hade sig Cumish följande bekant:

a. Professor Glauberg från Västtyskland var lärare till yxket och hade i koncentrationslägret i Dachau experimenterat med sterilisering av kvinnor. Han assisterade i sjukvårdsavdelningen och fanns kvar i Vladimir vid tiden för Cumishs frigivning. Cumish hade stor aktning för Glauberg, som inte stack understel med sin pro-amerikanska inställning eller sålde sitt hat mot ryssar.

b. Fredrik Bengt hade förts till Vladimir från ett fängelse i "Alexandrov" (en ort enligt Cumish 2000 kilometer från Moskva Söderut).

c. W. Bergmann hade en bröder bosatt i staden av Borough Hall, Brooklyn, New York.

På tillfrågan svarade Cumish att någon på följande fångar i Vladimirfängelset vore bekanta för honom endast genom vad han hört av cellkamrater:

Felkonen

Richter (Corpus II)

Ritschmann

Supprian (kvar i augusti 1935)

Hille

Groscheim (överförd från Alexandrov)

Gruenther (suttit i cell 43 5 - 6 månader, nationalitet okänd, talade dock ej ren tyska)

Boman (i cell 41; Cumish kunde ej draga sig till minnes i vilket sammanhang han hört detta namn eller vem som givit honom uppgift därom)

Muschko

Nakamura

Koroda, Japan

Chikado Yosata, Japan

Utsifa, Japan

Maeda, Japan

Hochiko, Japan (cell 54)

Roeel

Hempel

Harbut

Helt obekanta för Cumish voro namnen Henry Thomson, Heiko, Karl Horitz Leuvenhaupt, von Anderson och "Anders Bulman". (Det må här anmärkas att förnamnen aldrig kommo till användning fångarna emellan.)

När Cumish omhändertogs cellkomraten Landwehr namn i vilket sammanhang Cumish framhöll att denne hade ett dubbelnamn, som han senare identifierade som "von Pragonan", ställde till honom frågan huruvida han icke närligen erinrade sig namnet "Langfelder". Efter en stunds betänketid svarade han att detta senare namn "sounded familiar". Därefter berättade han spontant följande:

Langfelder hade suttit tillsammans med Cumish i cell 7 i bottenvåningen kring augusti 1954. Han hade överfört till Vladimir från Alexandrov. Langfelder hade klagat högljutt över att han icke kunnat hålla sig varm i de otillräckliga kläder fångelstet tillhandahöll. Han hade kort efter sin placering i cell 7 svårt insjuknat och besvärades av en otäck hosta, som störde trevnaden och nattesömnerna för de övriga cellkamraterna, vilka vid den tiden voro blott Voss och Cumish. Genom att under natten slå, sparka och bulta på celldörren lyckades Cumish tillkalla en sjukvårdare och framtvinga Langfelders överförande till sjukavdelningen. Hans senare såo kände Cumish icke till men höll icke för helt uteslutet att Langfelder avlidit på sjukavdelningen i tbc. - Langfelder behärskade ej ryska språket, kunde blott några ord tycka och hade stora svårigheter att göra sig förestädd för Voss och Cumish. "He was not a Jew, not a Hungarian, not an Austrian." En citat över cell nr 1 återfinnes i härvid fogad bilaga.

./B11.3.

När Cumish senare kom till sin beskrivning av medfångarna i cell 43 och vid uppräknningen av namnen kom till "Kurt Landwehr", höjdde han sig och tillfogade: I denna cell befunno sig såväl Landwehr som Langfelder. Den senare beskrevs nu som en man på 36 år med ett judiskt utseende, "dark or reddish hair", bruna ögon, 5 fot 6 tum lång, något haltande gång. Langfelder var alltid mån om att dagligen företaga regelbundna gymnastiska övningar. Han talade tyska och något litet engelska. Cumish karakteriserade honom som "a selfsty", varmed torde förestäda att

han själv inte tagit sig så fängelsemyndigheternas bredden, särskilt tillfrågad sade sig Gurnich bestämt kunna erinra sig att langfjelders förnamn vare Vilmos, att han tjänstgjort som chaufför före sitt tillfångatagande samt att han häktats i Budapest. För vem langfjeldar tjänstgjort som chaufför hade Gurnich inte erfart.

När Gurnich mot slutet av samvaran tillfrågades om han kunde tillkännagiva någon eller några svenskar uttitt fängslade i Vladimir, kunde han blott erinra sig den prästen, som förut omnämnts. Han kunde heller inte komma ihåg att han för Voss berättat om ett sammanträffande med någon svensk medborgare. Namnet (Ernst Ludwig) Wallenstein vare honom fullständigt främmande. När jag därefter meddelade för honom ett antal svenska namn börjande med Wall- eller Wallen- (såsom Wallgren, Wallensten, Wallengren, Wallberg, Wallum etc.), utpekade Gurnich namnet Wallberg (med onöjeakt uttal). Gurnich gav därefter följande beskrivning på denne "Wallberg", m/d vilken han delat cell 47 vid något tillfälle under år 1954.

Han vare icke vare sig österrikare eller tysk. 5 fot 8 tum lång, mörkt hår och mörka ögon. Talade utmärkt tyska och en del onöjeakt. Han tyckte mycket om att tala, särskilt om sig själv, och han skröt vidlyftigt med sina bravader. Han uppgav sig ha uttitt tio år i ryska fångelser, dessförinnan hade han under 4 år bevisat en HVD-skola i Moskva och allredan varit avlönad med 6.000 rubel i månaden. Han hade smällortid för någon orsaks skall blivit dömd till 15 års straffarbete, varav han vid tiden för sammanträffandet med Gurnich avtjänat tio år. Aldrig vid något tillfälle hade han talat om Sverige eller om tjänstgöring som svensk diplomat. Han klagade konstant på allt och alla och Gurnich vare av den åsikten att hans fångelsevistelse gjort honom själsligen rustad.

Gurnich sade sig slutligen vara villig att på begäran avge en skriftlig uttaga om sina upplevelser och kontakter i Vladimirfängelset och förslög att

fotografier av relevanta personligheter måtte tillställas honom för identifiering.

New York den 18 april 1957.

Folke Persson
Förste Vicekonsul

Langfelder

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från sekreteraren Lorentson till förste
vicekonsuln F. Persson, New York, dag-
tecknat Stockholm den 9 maj 1957.

Tack för Ditt utförliga och uttömmande PM över sam-
talet med Cumish, som översändes med generalkonsulatets
skrivelse nr 1 den 25 april 1957. Din begäran om fotogra-
fier av relevanta personer efterkommes härmed och i när-
slutna fotografisamling föreställer de med 1. och 2. be-
tecknade fotografierna Wallenberg och nr 3. Langfelder.
Övriga fotografier föreställa helt oviðkommande personer.
Möjligen bör samlingen utökas med ytterligare fotografier,
som Du kanske kan ta ur viseringsarkivet eller någon
annanstans. Samlingen bör omfatta c:a 20 fotografier,
och då den visas för Cumish torde samtliga kort på en
gång ligga framme, och bör han till en början uppmanas
att utpeka Langfelder och därefter tillfrågas, om han
känner igen någon ytterligare person. Är icke så fallet
får jag be Dig fråga honom, om icke den i Din PM omnämnda
"Wallberg" finnes i samlingen.

Cumish' redogörelse för sin vistelse i Vladimir
och för fängelset verkar mycket korrekt, och han synes,
som Du framhållit, ha ett förträffligt minne. Det är
emellertid ett par punkter, som vi önskar få ytterligare
belysta, när Du sammanträffar med honom nästa gång, vil-
ket vi hoppas att Du skall få tillfälle att göra ganska
snart.

På sid. 9 i promemorian har Cumish på tal om Kurt
Landwehr von Pragenau sagt, att även Langfelder befann sig i
cell 43. Avser denna tidsangivelse vistelsen i cell 43
omnämnd på sid. 6 eller eventuellt vistelsen i samma cell
omnämnd på sid. 7?

Cumish' redogörelse för Langfelder på sid. 9 i den

del som avser vistelsen i cell 7 synes strida mot redogörelsen för den Langfelder, som satt i cell 43, bl.a. vad beträffar Langfelders språkkunskaper. Föreligger identitet mellan Langfelder i cell 7^{och} i cell 43?

För Din information vill jag nämna, att vi här tror, att Langfelder i cell 43 sannolikt är identisk med Wallenbergs chaufför. Langfelder är av judisk härstamning och rödharig samt något över 40 år gammal i dag.

På sid. 9, där bil. 3 omnämnes, säges att en skiss över cell nr 1 bifogas, under det att stycket i övrigt avser vistelsen i cell 7. Vill Du försöka få Cumish att söka erinra sig mera om i vilka celler och vid vilka tidpunkter, som han varit tillsammans med den Langfelder, som vi här tror är identisk med Wallenbergs chaufför.

Jag vill även tala om för Dig, om Du icke observerat det i vitboken, att amiralen Voss icke kunnat erinra sig, att han delat cell med Langfelder i Vladimir, vilket förhållande ju framgår av bil. 3. Vi kommer nu att höra Voss närmare om detta förhållande. Vidare kommer vi att söka kontakt med Dengg, Moutner och Kurt Landwehr von Pragenau i Österrike. Vi kommer även att höra Pörzgen om beläggningen i cell nr 1. Pörzgen vistas för närvarande som Frankfurter Allgemeine's korrespondent i Moskva.

För att underlätta utfrågningen av här nämnda personer vore det av stort värde om Cumish ville lämna ett fotografi av sig, vilket jag i så fall vore tacksam om Du ville omedelbart flygpostas.

Vill Du även fråga Cumish om han kan erinra sig, vad hans cellkamrater haft att berätta om den på sid. 8 omnämnde Roedl. Kan denne möjligen vara identisk med Wallenbergs cellkamrat i Lubljanskaja-fängelset, legationsrådet Willy Roedel från Bukarest, vilken finnes omnämnd på talrika ställen i vitboken?

Det vore även av intresse att få veta, om namnen som finnes uppräknade på sid. 8, uppgivits, då Du läste upp dem, eller om Cumish ur eget minne kunde erinra sig dem. På mig verkar det som om listan tillkommit genom en blandning av dessa båda metoder.

Resultatet av Ditt samtal med Cumish har hos ledningen

här i huset och även hos Arne Lundberg ansetts vara ytterst intressant för att icke säga sensationellt. Trots våra efterforskningar av Langfelder parallellt med Wallenberg har vårt sista spår på Langfelder hittills slutat senhösten 1945.

Därest vi hundraprocentigt kunna konstatera, att Cumish verkligen varit tillsammans med Langfelder i Vladimir, vare sig detta var 1949 eller 1954, kan detta stödja vår teori om och våra spår på att även Wallenberg skulle ha förts till Vladimir och där, såsom vi omtalat i meddelandet i särskild ordning, varit isolerad i sjukhuset i corpus II.

Cumish' beskrivning av sjukhuset stämmer icke till alla delar med andra återvända fångars beskrivning. Sålunda har vi uppgifter på att den av Cumish omdömda konstruktionen med ett genom alla våningar gaende schakt endast gällde för parterrevåningen och första våningen, och att således schaktet slutade med taket i första våningen. I parterrevåningen skulle ha funnits ett antal celler, där vissa fångar höllos mycket strängt isolerade.

Vi beklagar att åter behöva besvara Dig och generalkonsulatet med detta extraordinära arbete, men vi lämnar ingen möda osparad, då det gäller att söka visshet i detta ärende.

Därest resultatet av det nya samtalet icke sammanpassar med en kurirlägenhet, vore vi tacksamma för ett sammanfattande chiffertelegram.

Avskrift av strängt förtroligt handbrev
från sekreteraren Lorentzon till ambassadören
Allard, Wien, dagtecknat den 9 maj 1957.

Såsom framgår av bilagan till bifogade skrivelse från generalkonsulatet i New York nr 1 den 25 april 1957 har Folke Persson haft ett ingående samtal med den från sovjettrysk fångenskap återkomne amerikanske medborgaren Wilfred Cumish. Av Perssons P.M. framgår, att ett nytt viktigt spår på Wallenbergs chaufför Langfelder synes ha påträffats.

Såsom framgår av ävenledes bifogade handbrev från mig till Persson har vi begärt vissa kompletterande uppgifter, vilka så snart de hit inkommit snarast kommer att vidarebefordras till Dig. Omedelbart före Wien-kurirens avgång, som detta brev skrives, har vi icke kunnat kopiera bil. 1 och 2 till Perssons uppteckning över samtalet med Cumish, men för Wien-beskickningens vidkommande torde endast bil. 3 för närvarande vara av intresse.

Vi vore mycket tacksamma, därest så snart sig göra låter sedvanliga samtal kunde föras med Kurt Landwehr von Pragenau, Otto Moutner samt Fredrik Dengg, vilka omnämnes i Perssons P.M.

Utdrag ur strängt förtroligt handbrev från
sekreteraren Lorentzon till kriminalassistenten
Lundström, dagtecknat den 10 maj 1957.

Såsom framgår av bifogade avskrift jämte bilaga
av generalkonsulatets i New York skrivelse nr 1. den
25 april samt av ett handbrev från mig till förste vice-
konsuln Persson har ett samtal med den från rysk fången-
skap återvändande amerikanske medborgaren Wilfred Cumish
lett till ett viktigt spår på Langfelder. Av största
intresse synes bil. 3 till Perssons P.M. vara, av vilken
framgår att i cell nr 1 i corpus III Langfelder vistats
tillsammans med Voss, Pörzgen, en österrikare vid namn
Dengg samt den nu aktuelle Cumish. Du minns måhända,
att Voss, vilket bl.a. framgår av vitboken, förklarat,
att han icke kände till namnet Langfelder. Av allt att
döma har Voss glömt bort att han delat cell med Langfelder,
och får jag bedja Dig på lämpligt sätt utan alltför ledande
frågor och genom att visa Langfelders fotografi friska upp
minnet på Voss. (Därest det av mig begärda kortet av
Cumish kommer, flygpostar jag detta omgående till Hamburg
eller eventuellt Bonn eller München.)

För Din orientering vill jag även omtala, att beskick-
ningen i Wien kommer att höra de i Perssons P.M. omnämnda
personerna Landwehr von Pragenau, Moutner och Dengg. Jag
skall i görligaste mån söka hålla Dig informerad om resul-
tatet härav.

.....

V.P.M.

angående samtal med Mr. Wilfred Cumish, Bradford, Massachusetts,
den 21 maj 1957.

På begäran av generalkonsulatet hade Cumish företagit resan från sitt hem i Bradford, Massachusetts, till New York och det här åsyftade samtalet ägde rum i generalkonsulatets i New York huvudkansli.

A. Samvaron med Cumish inleddes med en genomgång av den över förhöret den 18 april 1957 gjorda uppteckningen och härutinnan gav Cumish följande kompletterande eller korrigerande upplysningar.

1. Fängelset i Vladimir.

De i detta fängelse inhysta egentliga förbrytarna, som utförde allahanda sysslor såväl inom som utom fängelsebyggnaderna voro inhysta i en "log cabin", uppförd utanför men strax intill den norra fängelsemuren, emellan bevakningshundarnas hundgård och redskapsskjulet. Hundarna användes till bevakning inne på fängelsegårdarna - 2 på varje - endast på sådana dagar som 1 maj, oktoberrevolutionens dag och andra liknande märkesdagar, då vaktpersonalen åtnjöt en viss extraledighet.

Sjukhusbyggnaden, som var uppförd i tre våningar och belägen i Corpus II (den västligaste fängelseavdelningen), hade i sin längdriktning ett schakt, som gick genom bottenvåningen och våningen en trappa upp. Öppningen i golvnivån var täckt med ett finmaskigt ståltrådsnät, och det var känt att fångar ibland försökt beröva sig livet genom att kasta sig ut över denna öppning. Schaktet skar icke genom golvet till våningen två trappor upp, vilken våning sålunda hade ett densamma helt täckande golv. I denna våning funnos inga förvaringsceller; densamma inrymde endast operationsrum, tandläkarens mottagningsrum och utrymmen för läkare och för den torftiga tekniska utrustningen. Läkarnas mottagningsrum, två till antalet, voro belägna i mellanvåningen

intill schaktets södra kortsida. De längst i söder belägna förvaringscellerna voro isoleringsrum, avsedda i första hand för tuberkulosfall och i viss utsträckning för fångar, vilka fängelsevistelsen eller behandlingen gjort själsligt rubbade. Cumish hade sig icke bekant huruvida cellerna i bottenvåningen användes för särskilda ändamål eller för särskilda slag av fångar. Det hade icke sällan inträffat att fångar, som under läkarbehandling förvarats i cell i mellanvåningen, vid förbättring av hälsotillståndet flyttats till våningen under för att bereda plats för svårt sjuka i mellanvåningen så nära som möjligt intill läkarnas mottagningsrum. Dock hade Cumish aldrig hört talas om att kvinnor skulle ha vårdats annorstädes än i mellanvåningen, som städse stod under bevakning av såväl manlig som kvinnlig vaktpersonal.

Fängelsebyggnaden i mellersta avdelningen - Corpus III - var uppdelad i tre sektioner, skilda åt genom nät och grindar i korridorer-na. De två västligaste sektionerna hade fyra våningars höjd, medan den i öster belägna sektionen bestod av blott tre våningar, varav den mellersta inrymde de kvinnliga fångarna. Den mittersta och den västliga sektionen föreföllo vara enhetligt byggda, och vad åtminstone våningsplanet två trappor upp (den näst översta våningen) beträffar voro cellerna längs den södra väggen numrerade med udda tal och cellerna å motsatta sidan med jämna tal. Cellerna varierade i storlek. De största, avsedda för tolv upp till sexton personer, mätte ungefär 7 x 9 meter och hade två fönster, de minsta - med endast ett fönster - cirka 7 x 4 meter och avsedda för 4 fångar. Fönsterrutorna utgjordes av ogenomskinligt glas, i vilket ett ståltrådsnät syntes vara inpressat. Fönstren kunde öppnas på glänt i horisontalplanet, och det var endast genom denna öppning, som fångarna kunde iakttaga fängelsegården och de där belägna rastgårdarna.

Den egentliga begravningsplatsen för avlidna fångar återfanns utanför fängelseinhägnaden ett stycke sydöst om inkörsporten i inhägnadens östra kortsida.

2. Cumishs fängelsetid och cellkamrater.

I ungefär ett års tid efter arresteringen i Wien den 3 februari 1948 hade Cumish förvarats i ensamceller. Först i och med att han i juni 1949 insattes i cell 43 kom han samman med andra fångar, i första hand med de tio som tidigare angivits som hans medfångar där. Bland dessa befann sig den fånge som Cumish benämnde Landwehr. Förnamnet "Kurt" och dubbelnamnet "von Pragenau" hade Cumish då och då hört uttalas såsom hänförande sig till denne person.

Cell 44. Hit överfördes Cumish direkt från cell 43 någon gång under hösten 1949 och fick som cellkamrat Martinez.

Cell 45. Efter någon tid överfördes Cumish till denna cell, där han satt tillsammans med Hinckeldey och Pelkonen (vilken Cumish tog för major i tyska armén). Efter en tid i denna cell samt därefter i

Cell 19 blev Cumish någon gång under den kalla årstiden 1952, sannolikt oktober, insatt i.

Cell 7. Cellkamraterna där ha tidigare uppräknats. Han sammanträffade således på nytt med samme Landwehr, vilken han först lärt känna under sin tid i cell 43.

Till Cell 25 från cell 7 överfördes senare på en gång Cumish jämte Martinez, Clauberg och Landwehr. Här inne satt då redan en person vid namn David Abraham Miskay (Mushkin eller Mushke?), ursprungligen amerikansk medborgare av judisk härstamning, vilken avstått från sitt amerikanska medborgarskap och som övertygad kommunist tagit stadigvarande hemvist i Sovjetunionen. (Denne skulle ha en son bosatt i New York.)

Cell 11. Efter vistelse här överfördes Cumish den 1 juni 1954 till

Cell 1. Här träffade Cumish för första gången amiral Voss. Under någon tid satt även i denna cell den person som Cumish angav med namnet "Langfelder" (se nedan). Detta var enda gången under hela fängelsevistelsen i Vladimir, som Cumish haft Langfelder till cellkamrat. Från cell 1 överfördes senare till

Cell 9 Cumish och Voss, och hit kom även Pörzgen. Efter kortare eller längre tider i

Cellerna 67

66

55

2 insattes Cumish i augusti 1954 i

Cell 7 med Clauberg och samme Landwehr, som funnits i cellerna 43 och 7. Därefter flyttades Cumish via

Cellerna 44

45

43

6

med Willy Bergemann

till

Cell 47 jämte Moutner, Pelkonen, Pörzgen, Muschke, Bergemann, Vorwerk och Steinberg (se nedan) för att i december 1954 åter sammanföras i

Cell 1 med Voss och Pörzgen. Härifrån blev Voss frigiven den 23

december 1954. Efter vistelse i cellerna 49, 53 och 54 återinsattes Cumish slutligen i

Cellerna 49, 53 och 54 återinsattes Cumish slutligen i Cell 1, varifrån han frigavs den 16 augusti 1955.

Uppmanad att närmare redogöra för vad Cumish hade sig bekant om Landwehr, kamraten från cellerna 43, 7 och 25, uppgav Cumish:

Landwehr vore av judisk börd, kort till växten, mörkt hår, mörk hy, mörka ögon samt en i ögonenfallande stor, krökt näsa. Han gick alltid framåtlutad, vilket torde få tillskrivas hans sätt att under gång alltid placera fötterna i vid vinkel ("spreading his feet"). Han talade flytande franska, engelska, tyska och en perfekt ryska samt syntes behärska även italienska. Cumish erinrade sig vidare att denne Landwehr varit chaufför i Budapest före tillfångatagandet. Landwehr ansågs av Cumish och av flera andra medfångar vara "a rat", varmed avsågs sådan fånge som gick fängelsemyndigheternas ärenden. Bevis därför ansågs ligga uti de extra förmåner som vaktpersonalen allt emellanåt beredde Landwehr.

Cumish berättade därefter om Langfelder (från cell 1) följande:

Langfelder vore tämligen reslig, kraftigt byggd med breda axlar. Han hade en blek ansiktsfärg, rostbrunt hår, mörka ögon. Han besvärades av ständig hosta, som troligen hade sin grund i en långt framskriden lungtuberkulos. Hans röst hördes påfallande sträv och föreföll komma djupt nere från strupen. Han föreföll tidvis vara själsligen rubbad. Han förstod och talade endast obetydligt engelska språket. Langfelder överfördes i juni 1954 till sjukhusavdelningen och var då så svårt sjuk att det icke vore osannolikt att han avlidit där. Langfelder hade överförts från Alexandrow till Vladimir i sällskap med Dengg.

På mycket torftig engelska hade Langfelder för Cumish redogjort för anledningen till sin fängelsevistelse. Cumish trodde sig ha förstått följande: Langfelder hade hjälpt en person att fly från Tjeckoslovakien. Detta hade hans hustru och hennes familj, som alla voro fanatiska kommunister, erhållit kännedom om. Då hustrun kort tid härefter hade funnit en pistol gömd under makens huvudkudde, hade hon tillkallat polis och till tillstädeskomna polismän överlämnat vapnet. Langfelder hade som följd härav arresterats och senare förts till Vladimir.

När namnet "Vilmos" nämndes, framhöll Cumish, att detsamma, såvitt han med svårighet kunde draga sig till minnes, vore Langfelders förnamn.

Cumish upprepade i flera sammanhang de här återgivna detaljerna om Landwehr och Langfelder och försäkrade på skilda frågor att någon sammanblandning av dessa två fångars identitet icke förelåg. Konfronterad med de vid förhöret den 18 april 1957 lämnade uppgifterna, svarade Cumish att minnesbilderna från fängelsetiden, som han så långt som görligt vore sökte undantränga i sitt medvetande, återkommit klarare för honom efter nämnda samtal.

Namnen Wallenstein och Wallberg visade sig nu vara helt obekanta för Cumish. När jag återgav för honom den beskrivning han vid förra samtalet lämnat av "Wallberg", angav Cumish, att han därmed avsett en fånge vid namn Steinberg, kamrat till Cumish i cell 47, med tillägg av att Steinberg, som alltid bar glasögon, sannolikt arbetat för Gestapo före sitt tillfångatagande. Han hade överförs till Vladimir från Lefortovskafängelset.

Cumish hade aldrig suttit i samma cell som Roedl. Om denne hade Cumish sig blott bekant att han vore en tysk diplomat, som tjänstgjort i Bukarest, samt att han vid något tillfälle hållits fången i cell 44 eller 45 i Corpus III tillsammans med andra tyska diplomater, som fängslats av ryssarna i Bukarest och Sofia.

Cumish tillade till slut på särskilda frågor, att han även hört nämnas namnen Loyda och Hofstetter men hade icke helt klart för sig huruvida dessa personer hållits fängslade i Vladimir eller omtalats av personer, som sammanträffat med dem i något Moskvafängelse.

New York den 21 maj 1957.

/u/Folke Persson
Förste Vicekonsul

*Langfelder*PM

angående samtal med tyske medborgaren tillskrivaren Alfred H a i n , född den 30 juni 1926, hållet onsdagen den 29 maj 1957 i dennes bostad i Klein-allstadt, Kreis Obernburg, Kilianstrasse 23.

På frågor om Hain kunde erinra sig några fångar vid namn Wallenberg, Langfelder, Roedl och Scheuer uppgav Hain följande. Namnen Wallenberg och Langfelder har Hain ett svagt minne av att han hört talas om. Trots ansträngningar kunde Hain ej klarlägga, var han hört talas om namnen under fångenskapen eller efter frigivningen - ej heller på vilket sätt han fått vetskap om dem. Han kunde för övrigt icke erinra sig någonting, som kunde vara förknippat med namnen Wallenberg och Langfelder. Namnen Roedl och Scheuer säger sig Hain aldrig ha hört tidigare.

Då jag upplyste om att Langfelder skulle vara ungersk medborgare, uppgav Hain à propos ungrare, att han under tiden november 1952 - april 1953 i cell 25 i corpus III suttit tillsammans med ungerske medborgaren Filler.

Stockholm den 5 juni 1957.

/u/ Sten Lundström

Samtal med hr Paul Koch, Husum, den 4.2.1954

"11.) Langfelder - okänd."

Samtal med Anton Mohrmann den 19 februari 1954

"Namnet Langfelder är obekant för M."

Samtal med Otto Schöggel den 22 oktober 1956.

Några frågor avsedda att leda till att utröna om Schöggel hört talas om Langfelder gav helt negativt resultat.

Samtal med Eduard Bretthauer den 8 april 1957.

På fråga om Bretthauer kunde erinra sig att ha träffat eller hört talas om någon fånge vid namn Langfelder svarade han nej.

Samtal med A. Schafferschik 31.5.57

Särskild tillfrågad om Schafferschik haft några medfångar vid namn Langfelder eller Baltins uppgav han, att han ej kunde erinra sig några fångar med dessa namn.

Samtal med Wolfgang Meiners i Berlin den 3.6.57

Namnet Langfelder vore honom icke heller bekant uppgav han på min fråga.

Vogt:

Starke hade hört talas om den i Budapest försvunne svenske diplomaten och dennes chaufför av en man vid namn Tomsen. (vilken Starke sammanträffat med vid repatrieringsresan i juni 1953). Om den svenske diplomaten hade Starke endast hört av Tomsen. Däremot hade Starke själv^{x)} hört talas om den svenske diplomatens chaufför i Vladimir. Chauffören skulle sålunda ha suttit i en tvåmanscell tillsammans med en ung tysk i corpus 2 i Vladimir "någon gång under 1952-53 eller 1954". Den unge tysken, vars namn Vogt icke kunde erinra sig, hade sedermera repatrierats till Tyskland. Vogt ansåg, att Starke säkert skulle erinra sig namnet på den unge tysken.

Vogt

x/ Starke fördes i juni 1953 till Tapiu för att repatrieras men hejdades emellertid och återfördes till Vladimir. Starke har i maj 1957 uppgivit, att han fått sina uppgifter om W-berg o. Langfelder från Thomsen /al. Grosheim-Krisko)

P.M. ang. samtal med Steinborn den 13 maj 1957.

Jag /Lundström/ nämnde därefter namnet Langfelder, varvid Steinborn stannade för namnet och uppgav, att han ej vore alldeles säker men att han trodde sig minnas ha hört talas om honom i Potma. (S. vistades i Potma, läger 11, febr-okt. 1955) Några detaljer om vad som berättats om Langfelder kunde Steinborn ej lämna och icke heller kunde han uppgiva vem som lämnat upplysningen till honom. Jag meddelade Steinborn, att Langfelder är ungersk medborgare och i samband härmed förklarade Steinborn, att han varit tillsammans med många ungrare i Potma. En av dem hette Chapo (förnamnet obekant). Denne man var 1955 c:a 35 år gammal och torde ha frigivits till Ungern. Steinborn höll icke för otroligt, att Chapo kunde ha talat något om Langfelder.

benzofolden

19/12

ang. W. Cumish

Det är en kopia av ett brev från den amerikanska ambassaden i Stockholm till Utrikesdepartementet i Washington, D.C. daterat 19.12.56. Brevet handlar om en amerikansk sergent, W. Cumish, som har varit fängslad i Sovjetunionen sedan 1949. Brevet innehåller information om hans situation och begär om hjälp för hans frigivning.

I en av departementets förteckningar (1954) över fångar i Vladimir omnämnes en amerikansk sergeant, vilken tillfångatogs i Österrike, dömts till 25 års fängelse för spioneri och sedan 1949 vistats i Vladimir.

I telegram från beskickningen i Bonn den 16.3.54 meddelade envoyén Kumlin, att amiralen Voss, vilken själv aldrig sammanträffat med några svenska fångar, uppgivit, att han genom en amerikansk medfånge vid namn Kumish hört, att en svensk år 1954 befann sig i fängelset i Vladimir. Beskickningen i Bonn anmodades söka införskaffa närmare uppgifter om Kumish. Amiralen Voss kunde emellertid endast meddela, att Kumish, vilken uppgivit sig vara sergeant i amerikanska ockupationstrupperna i Tien, fortfarande befann sig i Vladimir, när Voss i slutet av december 1954 lämnade detta fängelse.

Utrikesrådet Jarring bad den 30.3.1955 muntligen mr. Abbott vid amerikanska ambassaden att undersöka möjligheterna att identifiera amerikanen Kumish. Mr. Abbott meddelade den 27.5.1955 att förfrågan i State Department givit negativt resultat.

I ett pressmeddelande den 20 augusti 1955 från State Department uppgives, att tre amerikanska medborgare, vilka hållits i fångenskap i Sovjetunionen, kom att frigivas. En av dessa vore Wilfred C. Cumish. Herr Jarring ombad vid telefonsamtal den 1.9.55 Mr. Abbott att föranstalta om utfrågning av f.d.fangen Cumish. Intet hände, varför departementet beslöt att söka fastställa Cumish' adress i U.S.A. och utfråga honom. Generalkonsulatet i New York anmodades den 9.4.1957 att göra detta. Generalkonsulatet lyckades spåra Cumish och vicekonsul Persson hade den 18.4.1957 ett samtal med

namn W.O. .gns

honom. Av uppteckningen över samtalet framgick, att Cumish, vilken vistats i ett flertal celler i Vladimir-fängelset, år 1952 i cell 7 i corpus III under två dagar sammanträffat med bl.a. en "svensk prästman, troligen katolik", vars namn Cumish ej kunde erinra sig. Någon svensk diplomat hade han ej hört talas om, och namnet Wallenberg var honom helt obekant.

På en fråga om Cumish möjligen kunde erinra sig namnet Langfelder, förklarade han efter en stunds betänketid, att Langfelder suttit tillsammans med honom och Voss i cell 7 i augusti 1954. Langfelder hade kort efter sin placering i cell 7 insjuknat och överförts till sjukavdelningen. Senare under samtalet erinrade sig Cumish, att han även sammanträffat med Langfelder i cell 43, där bl.a. även Kurt Landwehr von Pragenau befunnit sig. Med den senare hade Cumish varit cellkamrat vid ett par olika tillfällen.

Eftersom Cumish uppgivit, att han vid ett par tillfällen vistats i cell 3, och oklarhet därför rådde om när sammanträffandet i denna cell med Langfelder skulle ha ägt rum, samt även Cumish' beskrivning av fängelset i Vladimir, vilken i stort sett var helt korrekt, på ett par punkter avvek från departementets uppgifter, tillskrevs vicekonsul Persson den 9.5.1957 med begäran att vid förnyat samtal med Cumish söka bringa klarhet i dessa hänseenden.

Vid det senare samtalet, den 21.5.1957, ändrade Cumish sin tidigare utsaga därhän, att han förklarade, att han delat cell 7 i augusti 1954 med Clauberg och Landwehr. Med Langfelder hade han sammanträffat endast vid ett tillfälle, nämligen i cell 1 (juni 1954). Langfelder besvärades av svår hosta och överfördes i juni 1954 till sjukhusavdelningen. I cell 1 befann sig även Voss, Förzgen, Sato och Dengg.

Cumish' beskrivning av Langfelder divergerade vid de båda samtalen.

1. Vid det första samtalet förklarade Cumish, att Langfelder var "varken jude, ungrare eller österrikare" och lidit av svår hosta, samt endast kunnat tala några få ord tyska (cell 7).

Langfelder i cell 43 beskrevs sålunda:

Ålder: 36 år
judiskt utseende
mörkt eller rödaktigt hår
bruna ögon
5 fot 6 tum lång
något haltande gång
talade tyska, något engelska.
"self-spy"

Särskilt tillfrågad sade sig Cumish bestämt kunna erinra sig, att Langfelders förnamn vore Vilmos, att han tjänstgjort som chaufför före sitt tillfångatagande samt att han häktats i Budapest. För vem Langfelder tjänstgjort som chaufför hade Cumish icke erfarit.

2. Vid det senare samtalet beskrevs Langfelder som en tämligen reslig man med blek ansiktsfärg, rostbrunt hår och mörka ögon. Han skulle ha tillfångatagits i Tjeckoslovakien efter angivelse av sin hustru.

Beträffande Landwehr uppgav Cumish, att denne vore av judisk börd, kort till växten, mörkt hår, mörk hy, mörka ögon samt hade en iögonenfallande stor näsa. Han var mycket språkkunnig och hade före tillfångatagandet varit chaufför i Budapest. Landwehr ansågs av Cumish och flera andra medfångar vara "a rat", som gick fängelsemyndigheternas ärenden. (Landwehr var enligt egen utsaga tolk vid tyska Keeresmission i Bukarest före tillfångatagandet.)

Voss, Landwehr och Dengg har utfrågats med anledning av Cumish' uppgifter.

Voss förklarar sig aldrig ha sammanträffat med vare sig Langfelder eller Landwehr. Han hade sammanträffat med Cumish i cell 7 samt i en cell i tredje våningen (troligen under tiden juni - dec. 1954). Förutom Voss och Cumish befann sig även Pörzgen och Dengg i cellen. (Pörzgen hade redan ett år tidigare delat cell med Cumish, och Voss höll det ej för otroligt, att Pörzgen kunde ha berättat för Cumish om Langfelder. Två sjuka österrikare hade kort tid vistats i cellen. Voss förklarade sig absolut säker på att ingen av dessa kunde vara identisk med Langfelder. Den enes förnamn var Hansl, den andre var epileptiker.

Landwehr von Pragenau kan icke erinra sig några cellnummer. Han har genom Huber hört talas om Wallenberg och dennes

chaufför, vars namn han dock icke erinrade sig. Han reagerade icke för namnet Langfelder. Landwehr förklarade sig aldrig ha suttit tillsammans med Voss.

Denggs minne för tidpunkter och cellnummer är ganska dåligt. Han bekräftade att han delat cell med Voss, Pörzgen, Cumish och Sato. En österrikare vid namn Josef Schluger, vilken var epileptiker, hade under c:a 8 dagar vistats i cellen. Dengg hade även sammanträffat med österrikarna Poisinger, Macher och Ackermann, tidpunkten för sammanträffandena dock något svävande. Han har aldrig hört talas om Wallenberg under fångenskapen, ej heller om dennes chaufför, och han har uppenbarligen aldrig träffat någon som kan vara identisk med Langfelder.

Med anledning av samtalet med Dengg hördes även Franz Poisinger. Han hade mycket dåligt minne för namn och siffror. Poisinger kände ej till Wallenberg och Langfelder, och han har tydligen ej träffat någon som kan vara identisk med den senare. Han angav Machers förnamn vara Hans (jfr Voss' uppgift om Hansl.)

Voss, Landwehr, Dengg och Poisinger visades "porträtt"-samlingen. Ingen kunde identifiera Langfelder. (Dengg och Poisinger kunde ej ens identifiera Cumish.)

Moutner har kontaktats men vägrat uttala sig. Pammer i österrikiska säkerhetspolisen torde dock kunna ordna utfrågning av Moutner. Pörzgen tjänstgör i Moskva som korrespondent för Frankfurter Allgemeine Zeitung och har bl.a. av detta skäl ännu icke approcherats. Clauberg vistas i fängelse i Kiel och har icke utfrågats om Langfelder, men tyska myndigheter har låtit oss träffa Clauberg i fängelset för utfrågning om Wallenberg. Schluger lär enligt Dengg vara bosatt i Klagenfurt.

Med anledning av ovanstående torde man kunna draga den slutsatsen, att Cumish av någon anledning förväxlat Langfelder med Landwehr von Pragenau. Anledningen till denna förväxling kan vara att Persson vid utfrågningen av Cumish själv fört Langfelders namn på tal, och att namnlikheten varit orsaken till Cumish' förväxling. För att få kontroll på hur frågorna ställts till Cumish har Persson tillfrågats om hur det gick till när Cumish uppgav Langfelders förnamn vara Vilmos (löd frågan: "Var Langfelders förnamn Vilmos?" eller "Vad hette Langfelder i förnamn?"). Vidare har Persson mutatis mutandis tillfrågats om Langfelders tjänstgöring som chaufför och häktning i Budapest. Perssons svar avvaktas.

Hur det än förhåller sig med frågornas formulering, kan man emellertid icke bortse ifrån, att i generalkonsulatets i New York rapportering lämnas sådana uppgifter om Langfelder, bl.a. ett korrekt signalement och andra detaljer (exempelvis Langfelders sjukdom), som tyder på att det icke är fråga om en personförväxling med Landwehr. Signalementet på Landwehr, som jag själv hastigt träffat, är ävenledes korrekt, och denne företeende icke några som helst tecken på att ha lidit av någon svår sjukdom, och nämnde heller icke någonting härom vid mitt samtal med honom.

Kan det förhålla sig så, att Cumish verkligen träffat Langfelder, och att han, som framgår av generalkonsulatets rapportering, i sitt upprörda tillstånd gjort sig skyldig till en sammanblandning av namn och personernas identitet samt misstagit sig på tidpunkter?

Tyvärr är Cumish' tidsangivelser av lättförståeliga skäl icke exakta, och detta möjliggör en teori, att Cumish kan ha suttit i samma cell som Langfelder innan Voss och Dengg kom in i den aktuella cellen. Man får i detta sammanhang icke bortse ifrån att Cumish suttit i ett mycket stort antal celler i Vladimir. Det är därför av vikt att åter i lugn och ro föra ett samtal med Cumish samt att även höra Schluger, Moutner, Clauberg och möjligen Förzgen, samt de eventuellt ytterligare personer, som Cumish vid ett förnyat samtal kan komma att erinra sig.

Stockholm den 19 december 1957.

/Gunnar Lorentzon/

ang. W. Langfelder.

Erhard Hille uppger, att Wallenberg och Langfelder fördes per järnväg över Rumänien till Moskva. Den 6 februari 1945 infördes de i Lubljanskaja-fängelset, där de blev skilda från varandra. (Richter förlägger Wallenbergs ankomst till Lubljanskaja-fängelset till den 31 januari 1945.)

Enligt Hille infördes Langfelder i en cell, i vilken han fram till den 18 mars 1945 satt tillsammans med Roedel och en "tjeck", den senare identisk med Jan Loyda. (Denne har för Hille berättat, att sedan Langfelder den 18 mars förts ut ur cellen, fördes Wallenberg dit in. Loyda är numera frigiven och bosatt i Mittweida/Sachsen.) Under vistelsen i Lubljanskaja-fängelset hade Langfelder två gånger förhörts om omständigheterna i samband med tillfångatagandet. (Huber berättar härom, att man anklagat Langfelder för spionage för amerikansk - eller möjligen engelsk - räkning, i vilka anklagelser även Wallenberg innefattats.)

Hille uppger vidare, att Langfelder den 18 mars 1945 överfördes till Lefortovskaja-fängelset, där han tre dagar satt ensam och därefter infördes (den 22.3.) i cell 105, där Hille befann sig. Den 6 april flyttades Hille ut ur cellen och överfördes till Butyrskaja-fängelset.

Ernst Huber berättar, att han omkring den 15 april 1945 infördes i cell 105, vilken han under tre eller fyra dagar ensam delade med Langfelder. Därefter kom även Hengstenberg dit in. Huber och Hengstenberg flyttades ut ur cellen natten mellan den 9 april och 1 maj och överfördes till Butyrskaja-fängelset.

Enligt Hille satt i början av maj finnen Pelkonen tillsammans med Langfelder och amiral Krafft i cell 105.

Kitschmann uppger, att han under senare hälften av juli 1945 infördes i cell 105, i vilken då Langfelder och Krafft befann sig. Langfelder flyttades ut ur cellen vid månadsskiftet november/december 1945.

Kitschmann berättar om Langfelder vidare öden, att han hört någon omtala, att Langfelder även senare skulle ha befunnit sig i Lefortovskaja-fängelset. När detta skulle ha varit och vem som var sagesmannen kunde Kitschmann icke erinra sig.

Om Langfelder säger Kitschmann, att denne utförde med hjälp av tränålar, vilka han själv tillverkade, vackra sömnadsarbeten. I samband med förhöret den 27 eller 28 juli 1947 befann sig Kitschmann i en ensamcell i parterrevåningen i Lefortovskaja-fängelset. I samma rad låg ytterligare fem eller sex liknande celler. Då Kitschmann efter ett besök på toaletten passerade raden av celler, stod en av dörrarna öppna. Ingen befann sig i cellen, men på golvet stod ett par vackra tofflor, vilka mycket väl kunde vara sydda av Langfelder.

Sammanfattning av vad som är känt om Langfelders fängelsevistelse:

Lubljanskaja-fängelset	6.2.1945- 18.3.1945	Tillsammans med Roedel och Loyda
Lefortovskaja-fängelset	18-22.3.1945 22.3.1945 - nov./dec.45	Ensam Tillsammans med (i kron.ordning) Hille Huber/Hengstenberg Pelkonnen/Krafft Krafft/Kitschmann

Huber, Pelkonnen, Krafft och Kitschmann förhördes i slutet av juli 1947 om Langfelder och vad denne berättat om Wallenberg och deras gemensamma upplevelser.

Signalement å Langfelder:

född 1912-13
längd c:a 170 cm (kraftig)
hårfärg rödblond (tillbakakammat)
ögon blå (blågrå)
något böjd näsa

Pelkonnen uppger, att Langfelder talade flytande tyska, bar glasögon med bågar och hade skugg. Huber bekräftar, att Langfelder lagt sig till med skugg.

Stockholm den 19 december 1947.

/G. Lorentzon/

Langfelder

Stockholm den 30 januari 1958.

Personligt.

Bil.

Broder,

Åberopande Ditt handbrev den 27 januari 1958 får jag härmed översända en serie fotografier, där de med röda siffror märkta 1, 2 och 3 föreställer Raoul Wallenberg, och det med likaledes röd 4 märkta fotografiet föreställer Langfelder. Ett antal ovidkommande fotografier bifogas även. Samlingen torde dock utökas med några fotografier, som Du väl lämpligen kan låna ur generalkonsulatets viseringsarkiv.

Vid samtal med Lundberg, Belfrage och Åström visade samtliga mycket stort intresse för att få mystieriet med Langfelder och Schandl uppklarat, och de uppskattade mycket, att Du under de för Dig personligen tråkiga omständigheterna velat resa till Stockholm för att sätta Dig in i frågan. Jag har även för Lundberg förklarat, att Din metodik vid samtalen för att få fram Langfelders namn och i synnerhet hur Du fick fram Langfelders förnamn varit den rätta. Jag har inte ansett det nödvändigt att diskutera denna senaste fråga med Belfrage och Åström, då de icke varit insatta i just dessa detaljer, även om de är nog så viktiga för att icka säga avgörande. Till sist får jag ännu en gång önska Dig lycka till med den för vårt normala arbete så ovanliga uppgiften.

/G. Lorentzon/

Förste Vicekonsul F. Persson,
New York.

Utdrag.

Strängt förtroligt.P.M.Över samtal med Emil Brugger den 24 november 1958 i Bern.

Samtalet ägde rum hos kriminalkommissarie Schmidt vid den schweiziska säkerhetspolisen och hade - liksom Leiflands samtal med Brugger den 3 november 1958 - förmedlats av legationsrådet dr. Hunziker i schweiziska utrikesdepartementet. - I nedanstående uppteckning har Bruggers utsaga systematiserats; uppteckningen följer alltså icke samtalets gång.

.....
5. Vid en genomgång om med vilka utländska fångar Brugger varit tillsammans svarade han följande:

a. Bastamov kände han till, dock icke från Verchne-Uralsk utan endast från Vladimir. Han kände till att "finnarna" gemensamt kommit i rysk fångenskap i samband med en incident, vilken med största sannolikhet var Leino-gruppens överförande till Sovjetunionen. Han uppgav antalet finländare, som i detta sammanhang överlämnats till Sovjetunionen, till "18 eller 19". - Bastamov skulle man akta sig särskilt för. Han vore "ein ganz gefährlicher Mann". Enligt Brugger hade Bastamov frigivits i juli eller augusti 1956 och då förts till Villa Paulus. Bastamov hade varit svårt magsjuk under sin vistelse i Vladimir.

b. Rehekampff hade Brugger aldrig hört talas om.

c. Posh kände han till. Även denne vore "ein ganz gefährlicher Mann", men Brugger hade personligen aldrig träffat honom. Han trodde, att Posh vore ungrare.

d. Tamvelius kände icke Brugger till.

e. Langfelder vore honom obekant.

f. Schöggel var honom obekant, liksom

g. Manfred (i artikeln i Berner Tageblatt den 20 november

1958 avser Brugger med förkortningen M.v.M. icke Manfred utan en österrikisk medborgare vid namn Müller-Melborn).

h. Huber letade Brugger länge i minnet efter men gav upp.

i. Maximoff hade frigivits i oktober 1955 och vore "kein Spitzel".

j. Gouazé hade varit Bruggers bästa vän under fångenskapen. Han hade för några dagar sedan fått ett brev från Gouazé, i vilket denne inbjudit Brugger att besöka honom i Paris under en week-end.

.....

Stockholm den 26 november 1958.